

СТРАЖИЛОВО

Власник и уредник:

ЈОВАН ГРЧИЋ

У Новом Саду, 27 јуна 1893.

ПЕСНИШТВО

У ДРАГИНОЈ ГРАДИНИ

Месећ вири кроз гранчице,
Лишће ћути, цвеће дрема,
Сном се крепе мале птице,
У градини гласка нема.
Тек мом срцу мира није
Нит' му росни ваздух гове
Већ уз лиру жеље вије,
Тебе моли, тебе зове,
Нежно тепа, тресе жице:
Јави ми се, невестице! —
На дрвећу кашље висе
Ноћне росе, дине трава —
Слети амо, не бој ми се,
Твоја добра мајка спава.

На и чује л' шум у клѣти,
Помислиће: одозгоре
То анђелак тајно лети
Миром дворе да посети —
Чуј ме, злато, слушај жице,
Пожури се, невестице!
Под ружиним густим цбуном,
Где трепери лисје често,
Обаејано златном луном,
Мирисно нас чека место.
Ту ветрићи крилатићи
Тресу бисер вишњих суза,
Ту нам верни Љељо плете
Златне конце нежних уза

Па у послу љубавноме
Тихо шаће у самоћи:
Брже ајте, уживајте
Слатке даре кратке ноћи!
О, жури се, драго моје,
Звезде гасну, исток руди,
Кроз тишину пето поје,
С цвркутом се тиче буди,
Дахну јутро, рана влага
На јасне ми жице паде,
Издаде ми срце снага,
Са лире се уздах краде,
Преварене звоне жице:
О, сурова невернице!...

Ленскић

ЈЕСЕЊА ЕЛЕГИЈА

Јесењих ево дана; време се зими клони,
А душу моју бону потајна туга гони.
Зелено, једро лишће дрвећем сада вене —
Свуд пусто око мене.

Небо је тако мутно — и њему ваљда жао,
На земљу јад и туга и сумор што је пао;
Навукле му се боре на огромно му чело,
На чело невесело.

Северац бије лупчи, шукаче пољем равним
А одјек му се губи у просторима тавним —
И атмосфера цело гласове ове прима
И етеже цича зима.

Ја не ћу сумор овај — ја хоћу сунце ејајно;
Ја не ћу јесен мрачну — пролеће хоћу бајно;
Ја хоћу јоште више: да увек цвати цвеће:
Ал' природа то не ће.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Гвозденом она руком над целим светом влада;
Мени пак тужну, бону остаје само пада
На оне дивне, чарне и миомирне дане —
Пролеће када гране.

1892

Борис

ДРАШКО

Приповетка Стевана Радића

У М—у, у Барањи, тик под соларом је скела, на којој се превози преко Дунава у аду. Половина имања М—ског је у ади те радним даном многи прелазе онамо, да обрађују своју земљу. Већ раном зором на скели је тако живо, као да си на вапшару. Свака народност има своју компу. Мађари и Шокци, којих је у М—у највише, имају по две, три, а Срби, којих је мало, само једну. На компи редом су сваки дан по два „ордонанца“ — иде то онако редом с куће на кућу, био богат или сиромаш.

Тако је долазио ред и на Ненада Змајевића... Наслонио би се он онда на крман, сукао би дебеле брчине и погледао на бајир, да ли ће наићи каква српска кола... Па би се приближио кљуну компе и помогао оном, ко дође, да уведе коње без вреда. У М—у је већ од давна земана у моди држати чиле и бесне коње, те с тога има кад и кад муче, док човек уведе младо кљусе у компу — али, када је чича Ненад на крману, онда ни бригеша Причају, да је једном бесна ђогата ни пет ни шест, већ баш унео у компу!

Ко познаје чича-Ненада, а не зна за „регулу“ о преважању на компи, чудно би се, од куд чича Ненад на крману? Ко ли, шта ли, сломи његов понос, па да га тако превије, да га доведе до крмана? Њега, најбољег газду у М—у, кога познаје велико и мало од сваке вере! Ко не зна за скупштину Срба земљоделаца, када набавише себи компу, и када је чича Ненад изјавио, да у том питању нема газда ни сиротиње и да је он приправан први ступити у службу за опште добро — тај се збиља мора чудити... Шокцима то још и данас не иде у главу те га по који пут ослове:

„О, вирицу му, газда Ненаде, и ти баш...“

„Е, гле, а што не бих? За што ми је Бог дао ове мишице?...“

„Та знам, свићу му... Ал' виш, наш баћа Фрањо не би... а има мање него ти...“

„Ех, овде се на то не гледа... ја сам бољи од других... Што имам, хвала нека је Богу, који ми даде вредне синове те раде...“

Такав је он. Газда, али се није понео. Има три сина као три сокола: Најстарији му је ожењен, средњи је на реду — дошао је скоро из солдације — а најмлађи је још онде. Пуна кућа свега — али имао је Бог коме и дати. Не ћеш паћи у М—у Србина, који није код чича-Ненада попио чашу вина; не ћеш наћи сиромаша, који није у невољи добио осмак жита, па кад је требало новаца, смока и свачега. Сваком је он био добар. Имао је само једну слабост — био је до крајности попусљив према својој жени. Али га то није једило, јер је видео, да су таква и многа господа, а и стрина Ксенија — жена му — чувала је достојанство куће...

Од како је оженио свога првог сина, као да му је нестало у души оне веселости, коју је дотле осећао. Неки су ово тумачили, као да је почело код њега тумбе... Говорили су, како је узајмио од Чиве новаца, како је овај банкротирао, како су веровници узели меницу, ... па за то је невесео. Но који су овако мислили, нису имали право. Ненад није никоме дужан, а менице је потписивао само својој „бранци“, паорима. Бог ће га знати, за што је невесео.

Компа се напунила — још могу стати само једна кола. Шокац неки замоли, да га повезу, јер се њихове компе још нису

вратиле. Прими га чича Ненад, компа се отисну те се поче узвличити уз Дунав.

Када дођоше до првог сокачића, повиче неко, да се компа притера ближе крају, јер је рад преко. Неки повикаше: Натрапало! Чича Ненад ману крманом, предњи се део компа судари са обалом, у компу ускочи човек средњег века, у господском оделу, и приђе чича-Ненаду.

„А која тебе, Грцо, невоља гони у аду?“

„А, која би, Нецо брате? Чујем, да се може добити земљице у аренду, па да и ја које јутарце... знаш...“

„Жуље те повци... а нека поплави, добићеш десет грозница...“

„Та, Нецо брате, како другом свету, тако и мени...“

„Та, но, но... водем видити свога како напредује... али да сам ја на твоје месту, не бих се толико копрцао. Стисни ти оне две три хиљадице под интерес па ћути. Немаш ни кучета ни мачета. Да си се бар на време оженио, па... али сада је и за то касно...“

„Ко ти то каже, газда-Ненаде!? Гле, ти мислиш, да је и мене жега, киша... Та ја се још осећам као момче и баш сада мислим са свим озбиљно да се женим... да се окућим. Знаш, ми мајстори — а ја још од малоће добро. Отац ми оставио мало имања... што се нисам до сад окућио, криво је то, што сам тумарао по свету а био сам и избирач... сада, нека је добра, блага, па и сирота... да, да, газда-Ненаде, још ћемо ми кућу кућити!“

„Да, да, али која ће од таквих поћи за седа? Не видиш ли, да белиш...“

„Мислиш, не ће; та живиће свака код мене као тиче. Хвала Богу, имам свега доста. Ништа не ће радити. Та, човече, ето ти Илије Рапића... има му шездесет година; остаде удов; ожени се па узе младу удовицу... па, ено је, шепури се као голубица — како је ко у чему срећан!... Па Јован Зечевић... нека му је сретно! има и три сина... а?!“

Чича Ненад се замислио иза ових речи, престаде за час крманити и стаде гледати у тихе вале дунавске...

„Лепо, лепо, брате! Али хоће ли до-

чекати, да децу изведе на прави пут... Не ће ли рано остати сирочад?!“

„Сирочад?! Умре ли отац, остаје мати, која ће се у томе случају још боље приљубити уз своју децу, а кад је имања, нема сирочади. Да немам ништа, не бих се ни женио, јер бих помисљао на то... Тако, тако, драги мој; женићемо се, да, женићемо се...“

У том се компа приближила противној обали. Намести се Ђуприја, кола се извукоше, чича Ненад се опрости са Натрапалом и крене компу натраг. Прешао је тај дан више пута, пред сутон се нашао на противној страни, да кући превезе вредне раднике.

Који пре дођоше, поседаше око Ненада па се упустише у разговор.

У разговору се чича-Ненаду оте поглед међу шипражје, кроз које је водила широка, глатка стаза. Отуд изиђоше двоје. Млад крупан момак, а за њим, посекакујући кроз шибље, крушна здрава девојка.

Чича-Ненаду севнуше муње из очију, обрве му се подиглоше, успе задрхташе. Остали оназише узрујаност на чича-Ненаду те погледаше истим правцем.

„Гле Милутина!“

„Гле Јуле...“

„Од куд ово двоје сами?“ шапну неко. Чича-Ненаду удари румен у образе. Људи се почеше згледати и чудити промени на њему. За што да му рука дрхће? За што му око пламти?

„Та ено јој и матере!“ шапну други.

„Гле баба-Ане!...“

Из шибља се указа старица.

„Брате, што ти је газдинско, паће се. Та Јула газдинска девојка па ни да погледа на нашег кога, а прче за Ненадовим Милутином...“

„Јесте, кад бих ја Милутину дао да узме којекога!“ плану Ненад.

„Е, мој Ненаде, то се може само тако говорити; кад дође до густа, онда се преокрене.“

„Та, све то наменита сна му Мара. Она јој је род, па би се помамила, да не дође Јула у Ненадову кућу!“ зачу се неко из друштва.

У том оно троје дођоше до компа.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Опазише, да сви гледе у њих. Милутић погледа оца па се збуни. Скиде торбу са рамена, наслони се на ограду и стаде гледати у Дунав. Јула је смело, чисто изазивајући погледала на радознаоце, а то још више разјари чича-Ненада.

„Иста она старија!“ шапну кроз стиснуте зубе а руком чврсто држаше за крман, јер је вода јако дерала, те је могла компу окренути низ Дунав.

Више пута би погледао на Јулу и свога сина. Злобно би се смешкао и претио Јули погледом.

Дошавши на другу страну Дунава, под варош, изађе му син из компе и чича Ненад је видео, јесте, баш добро видео, како му син испод обода од шешира погледа за Јулом, а ова се смени и једнако се осврће за Милутићом, док не замаче за Ђошак...

(Наставиће се)

МРКИ ВУК

ИСТОРИСКИ РОМАН АДАМА КРЕХОВЈЕЦКОГА

ПРЕВЕО С ПОЉСКОГ РАЈКО

(Наставак)

IV

Пред буром

Утра дан стајаше Борковић пред краљевим лицем. Дуго трајаше између њега и Казимира разговор, у коме краљ силом хтеде да похвата мисли и конце пана Маћка, а овај опет гледаше, да ништа не ода, него обратно, да проникне краљеве смерове.

Одлучно је тада да своје лукавство сакрије привидном великом искреношћу и неотесаном простотом. У напред већ наслућиваше, да тај Коханов позив крије неки тајан смер и да Казимиру мора бити потребна његова помоћ. За то и говораше смело и одлучно, не тајећи ни најмање, да грамзи за намењеништвом у Великопољској.

Кад га краљ стаде карати због оне конфедерације, склопљене у Познању против новог права и краљевских староста, пан Маћко се засмеја па и не мишљаше да се пере.

— Милостиви господару — рече — да нисам ја, био би ко други склопио тај братски савез... то су захтевали сви лиеом. А ја не могах допустити, да коловођа буде Наленч или Заремба, а не Борковић... За вас не би одатле било никакве користи, а за ме би била непакнадна штета, јер бих за увек изгубио владу међу властелом.

Говораше то неотесано, просто, рекао би, е је искрено. Гледаше дрско краљу у очи.

— Свакојако си сада — рече озбиљно Казимир — као коловођа те конфедерације мој непријатељ...

— Не... — одговори пан Маћко — да сам непријатељ, не бих дошао амо на позив. Нисам вам непријатељ, јер се надам, да ће ми краљ, који се брине за добро великопољске покрајине, помоћи да дођем онде до власти...

Казимир се осмехну на те отворене речи.

— Као ту, тако и у Великопољској — рече — рад бих да владу своју ослоним на оне, који су ми верни а најмоћнији су у земљи. Најбрже може тако да се заведе ред, јер за тима, који стоје на челу по роду и имању, повели би се и други. За то друкчије нисам ни мислио, него да теби, Борковићу, дадем владу у Великопољској... Сад сам баш говорио господи у савету: Борковица хоћу да учиним војводом и њему, скупа с Прецлавом, да поверим старостинску управу у Великопољској.

Очи пана Маћка заблисташе. Хтеде нешто рећи, али се уздржа и само неком поникну.

— Само мораш — говораше даље краљ — свечано обећати, да ћеш угушити ону конфедерацију или братски савез... Хоћу да знам поуздано, да ћеш бити прави чувар реда и права у тој покрајини...

— Милостиви краљу — одазва се пан Маћко, који је гушио у себи радост и озбиљно погледао — тај братски савез не ће се никада окренути против тебе, а како бих могао радити против права, кад сам ја вођа савеза, а био бих чувар права?... Снаге имам доста, да разуздане натерам на поштовање...

Одговор беше лукав, али ипак беше у њему

WWW.UNILIB.RG
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

истине, за коју знађаше Казимир, а то је, да је једини Борковиц, својом моћју, могао запренити буру и држати на узди немирне духове.

Прихвати за то, без приговора, одговор пана Маћка, и одмах за тим, врло ласкаво и дуго, етаде с њим говорити о великопољским стварима. Очевидно га хтеде унецати и предобити, али Маћко, осећајући, да краљ још није рекао оно најглавније, што је смерао да каже, беше удиљ на опрезу, одржаваше и на даље, у умереним речима, привидну неотесану простоту и чекаше.

Но при крају разговора очи му опет стреляху ватрено.

Краљ етаде говорити о његову брату Јану и спомену о пријатељству тога брата с Хенриком, ландграфом хеским...

Одмах се пан Маћко досети на што краљ смера.

— Брат мој — одговори — нема приценијег пријатеља од ландграфа... одрекао се своје родбине ради те љубави... Ландграф ће исто тако све учинити за њега...

— Ваљало би — примети Казимир — да се брат твој макар једанпут окористи тим утецајем, па да учини пробитачност своме краљу, а не само краљу, него и целој држави.

— Од младости он онде борави — рече Борковиц. — Заборавио је јамачно на своју отаџбину, не зна њених потреба, ни људи... Инак кад бих знао, како је воља краљевска, можда би ми пошло за руком да га приволим...

А на те речи не могаше Казимир затајити радости. Борковиц му сам олакша мучни прелаз, еле без икака даљега оклевања разјасни му краљ у кратко и кренко, шта тражи од њега.

Не слуђаше ни о каквој подмуклости Борковичевој у тој ствари, не опази ни бледила на његову лицу, ни утиска, што но га чињаху на њега његове речи, а који се објављиваше у севању очију и дрхтању грчевито стиснутих усана.

Пан Маћко слуђаше и размишљаше:

— Еле истина је, што ми рече Отон од Шчекаровица... Краљ жели развод, а мојим и мога брата посредовањем хоће да склони ландграфа и Аделајду, да пристану на развод... И за то ми даје војводство и управу у Великопољској!... Хоће да буде слободан, да се ожени Јадвигом, а ја не могу допустити тога њена тријумфа, макар ме главе стало... Примићу се те ствари, да је у мојим рукама, јер да се повучем, прихватио би ју ко други... Само да ми

пође за руком тако говорити, да се краљ не досети по дрхтању у моме гласу, каки је нако пробудио у мојој души... Отићи ћу у Касел, али за то, да све ђаволе покренем против тога гнуснога краља...

Главу је оборио, а кад Казимир престаде говорити, овако ће рећи тишим гласом, који изгледаше покоран:

— Ниси могао, краљу, бољим рукама поверити ту ствар... Одмах идем у Касел, па ћу учинити, што се буде могло... Брат мој и ландграф једно су, за то је поуздана нада, да ће он, краљу, склонити ландграфа, да ти учини по вољи...

Казимир ухвати Борковица за руку.

— Ни не сађаш — рече — колико ћеш тиме за ме учинити. То ти не бих ваљда никада заборавио... А и сада сам ти већ захвалан за твоју готовост. А да можеш с већим достојанством ићи у Касел — додаде краљ с пријазним осмехом — изићи ћеш пред ландграфа, као војвода великопољски... Иди сада, војводо, па нека ти труд буде успешан...

Борковиц се саже чак до краљеве руке и брже боље истрча, јер осеђаше, да га заноси бесан гнев и да се за час може издати.

А краљ пливаше у радости. Мисао, што но ју избаци Кохан, изгледаше му изврена, а разговор с паном Маћком испуни га уздањем.

— Сад сам га тим војводством — мишљаше — успешно унецао. Они ће онда, у двоје, склонити ландграфа, да пристане на развод.

И одисаше слободније, као да му спаде терет са срца. А тако беше добре воље тај дан, да већ беше готов и да с Бојантом докона ствар, да га не дражи. Кад, дакле, дође опат Албрик, дочека га врло пријазно и, не спомињући ни речце о разводу, отпрати га у Авињон с молбом, да му се опрости убиство свештеника Баричке и да се одреди епитимија.

Још тај исти дан кренуше из Кракова: опат Албрик у Авињон, и Кохан у Жарновоц. А пан Маћко са својом дружином, којој се придружише пан Отон од Шчекаровица и пан Миколај Шпонка од Бабина, похита у Касел.

Од неколико година није се видео с братом, а беше с њим у завади, јер Јан га некада наговараше, да се настани, скупа с њим, у Немачкој, а пан Маћко не хтеде да слуша тих савета и још их исмеваше.

Јан од Борка беше пристао, свим срцем, уз

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

немачке обичаје, матерински језик беше готово заборавио, и сав се одао на службу хекском ландграфу, коме често помагаше својом снагом и имањем. А та помоћ често требаше ландграфу, јер његова кнежевина не беше само малена, него и сиромашна, дрских пак суседа, различитих барона и грофова, беше онде приличан број, који се сваком згодном приликом дизаху против Хенрика, склапајући оружане савезе.

Кад је пан Маћко, пре неколико година, први пут био код брата, нагледао се онде свакојаким разбојничких дружина, које пролажаху кроз Хекску, а против којих се морало бранити. После витеза „Звезде“ иђаху витези „Лава, који риче“, па онда опет „Соколи“, или „Орлови“, а сви тражаху откуп или пређаху опустошењем. Браваше се од њих Хенрик, како је могао, а најчешће склапаше с њима уговоре, весо, ако се ствар свршила угошћењем тих витезова и малим откупом.

Пану Маћку то не беше по ђуди, макар што је и своју дружину саставио, угледајући се на те витезове, и редове јој попуњавао тим немачким витезовима. Не могоше се још да начуди брату, што хвали тај живот као слободан и независан и што се не мишљаше кретати из тога Касела, као да се запекао у њему. Оженио се далеком рођаком ландграфовом и већ му се често чинише, да је сам кнез. На каселеком двору беше велика беда, али још већа охолост. Сам ландграф, стар већ човек и изнурен од таква живота, изгледаше ипак, као да је владар велике државе, а постаде још охолији, кад је удао своју кћер Аделајду за краља Казимира.

Кад пан Маћко дође онамо први пут, све је радознано разгледао, али ако и не имађаше, за онда, још никакве власти, него држаше само пустињу кожњешку у Великопољској, ипак се смејаше подругљиво, кад га брат Јан стаде наговарати, да се с њим здружи и остане на каселеком двору.

— Та ја бих ту скапао! — повиче, одговарајући на братовљев савет.

— Скапаћеш ти пре тамо у тој Пољској! — одговори злобно Јан, јер је од пријатеља свога ландграфа присвојио велику мржњу на Казимира и на свој народ. А ако — говораше даље — не скапаш на време, онда ће те удавити... Зар ти не знаш, шта се догађа у Кракову, шта

је краљ учинио и властитом женом Аделајдом, ћерком ландграфовом?...

— Знам... знам... — прекиде га Маћко. — Гадна је као ноћ та ваша Аделајда. Еле зар је чудо, што ју је оставио? Твој је ландграф узео богате дарове, скинуо с врата ћерку, а није платио тричава мираза, две хиљаде копа прашких гроша...

А на то Јан скочи од пакости, па псоваше по немачки.

— Ако није платио, платиће! — викаше. — А најпосле за што да плати? Или ваљда за то, што Казмир не само да не ће да живи са својом женом, него ју још држи у Жарновцу, као робинју...

Пан Маћко се непрестано смејаше.

— Да сам ја краљ — рече — послао бих вам патраг ту Аделајду... Стара је, ружна и пероткиња... Шта му је стало до такве жене? А он јој још замак саградио!

И за то се љуто споречка с братом и растадоше се у гневу. Но гнев је тај охладнео после толико година и сад је пан Маћко, идући у Касел, размишљао мирно о свему томе, а разбирајући о краљевим намерама и о налогу, који му је дат, коваше заверу у души и смисли, да првва ништа не говори, него да чека, док му се брат не исповеди и док не испита положај у каселеком двору.

Не беше му то тешко. Невоља ту беше онака иста, као пре толико година, а потиштеност и жалост још већа. Судбина кћерина тишташе душу ландграфову као камен. Миловаше је он врло и рад беше, да је избави из несреће, али до јако не хтеде пристати, да Аделајда скине круну.

Последњи гласи из Жарновца беху врло тужни. Краљица се тешко разболела и очајно шиљала гласнике оцу, да ју избави. Тешка брига разаниваше срце ландграфово, да се поста-рао, погрбио и ороцу пре времена. Осим Јана од Борка не пушташе никога к себи и само се с њим непрестанце саветоваше, како да притече у помоћ ћерци. Али то не беше лако. Стари ландграф бојаше се и да иде ћерци.

— Још ће Казмир и мене засужњити — говораше — да ме патера на приволу за развод... Ја пак не могу пристати на таку срамоту краљичину!

(Наставиће се)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.NS

СА СЛИКАРСКЕ ИЗЛОЖБЕ У БЕЧУ

На све стране се отварају сликарске изложбе. У Бечу, Паризу, Лондону и Риму већ су сликарске изложбе отворене, и сви часописи, политични и белетристични листови и поједине брошуре кипте од критика на поједина уметничка дела. Има много званих и незваних, који изричу свој меродавни и немеродавни суд о овом или оном сликарском правцу, овом или оном уметнику. Некога обасипају хвалом а другог, који је тако исто хвале вредан, испрескачу, тако, да на себе навлаче силно огорчење. Па онда још ако је уметник миран и добре нарави, он слабо и мари за неумесна пребацивања и замерке критичаре, но ако је критичар наишао на сангвиничара уметника, то му овај заиста не ће остати дужан. Тако је познато, да је чувени француски сликар Thomas Couture ужасно мрзио критичаре, ко и уједно нису били и сликари. Он је као и стари славни талијански сликар Paolo Veronese држао, да је кадар само сликар оцењивати сликарске радове, а другим критичарима, који нису били уједно и сликари, један пут је подвикнуо: „Ако сте баш апсолутно приморани, да пишете о оним стварима, о којима немате ни појма, онда пишете најбоље о кокици, јер је то врло штодљив зарезник, са њоме ћете се моћи врло добро разумети. Али само оставите оне на миру, који тако исто озбиљно раде, као и ми“.

Заиста и сам признајем, да то није најлакши посао, читаоцу приказати лепоту које слике. Није лако читаоцу слику тако приказати, да добије тачна појма о раду и подобности уметниковој. Критичари у опште приказују само некоје стране, некоје облике, али никад слику у целини, у њеној савршеној лепоти; та се лепота мора рођеним очима видети, а не кроз наочари овог или оног критичара, као што ни говорник није кадар оног својом речитошћу занети, који његова говора не чује.

Али како данас ми Срби још нисмо тако сретни, да имамо илустрованих листова, који ће доносити радове бар највећих светских уметника, то ћу се потрудити, да штоване читаоце

„Стражилова“ овако упознам бар најбољим радовима бечке сликарске изложбе.

На овој изложби заступљене су све сликарске школе. Има довољан број слика од натуралиста, реалиста и идеалиста. Али сви ти уметници не показаше ни једне слике, која ће са свим верно карактерисати наш век. Нема слике, која показује генијалност уметникову, нема слике, пред којом ћемо и нехотице застати, која ће нас силом себи привући, која ће нас својом лепотом очарати, занети; нема слике, у којој се огледа силна, јака личност, ванредан дар, у којој одсејају геније великана. Све су то још увек бољи таленти, који стварају лепа дела — и ништа више.

Што ми најчудноватије изгледа на овој изложби, то је, да су и ове мирне Бечлије отвориле врата модерним сликарима. Док се водила најжешћа борба међу разним сликарским школама по изложбама у Паризу, Минхену и Риму, од те се љуте борбе на бечкој изложби чуо само нејасан, таман одјек. Док се модерни правац у сликарству ширио из Париза у Немачку, Италију и Енглеску и онде стицао силних присталица, бечки су уметници остали са свим хладни према новој струји. Заиста врло чудновато изгледа, да су аустриски уметници могли бити тако конзервативни, да нису хтели признати ни најпростију, најјаснију истину. Дуго и дуго нису хтели да увиде, да појаве слободне природе треба уметник да црта у слободној природи, а не у мрачном аџеру, украшеном тешким Ђилимовима, старинским оружјем и испуњеним тицама.

Бечлије у опште не воле борбу, не воле буран и плаховит живот. Они су већ на далеко познати са свог мирног начина живота. Па као што воле мир у животу, тако исто нерадо гледају и борбу разних праваца у уметности. Слике бечких сликара одликују се нежношћу у осећајима и финоћом у изради, и врло ретко ћете међу њима наћи особењака у схваћању или извођењу.

Бечки сликари околна (Landschaftsmaler) ретко ће се далеко упутити од места свога ро-

ђења. Они су за Беч привезани, јер се једино у њему добро осећају. Или ако случајно који даље оде од Беча, у стране земље ради штудије, опет свугде остаје прави Бечлија. Навикнути на миран живот у сваком погледу, нису хтели ни млађи уметници да ступе у борбу против многих застарелих академских правила, него су остали верни традицији. Но, по што се борба утишала по другим местима и духови се прилично умирли, по што су обе стране по мало попустиле и само се на тај начин дошло до неких позитивних резултата, то су мирне Бечлије попримили те резултате, и њих се сада придржавају при изради својих слика.

Но на овој изложби не воде бечки уметници главну реч, него странци. Од како се у вечност преселили прваци, најчувенији бечки сликари: Макарт, Канон и Шиндлер, од тада бечко сликарство никако да дође до оне висине, до које је ти људи подигоше. То су биле сјајне луче на небу бечке уметности, око којих се груписале остале планете и трабанти и примали дивну светлост од њих. Од како се сунца погасила, ни трабанти тако више не сјају. Макарт, Канон и Шиндлер били су они људи, који су аустриском сликарству дали његов специјални карактер. Али на овој изложби нема таквих радова, који ће репрезентовати специјално бечку сликарску школу. Она данас готово више и не постоји. Некадању сликарску школу Ралову репрезентују још неки чувени професори на бечкој академији лепих вештина, а остали чувени професори те академије као: Макарт, Канон, Карл Блаас и Енгерт, нису могли створити никакву школу, јер на радовима њихових ђака, који су данас већ познатији сликари, врло се мало опажа утецај тих великана. Њихови ђаци раде добро и радови им доста интересују публику, али никад не могу гледаоца својим радом да занесу, да очарају онако, као што су то постизавали њихови учитељи својим радовима.

А сада да почнем са појединим изложеним радовима, и то ћу увек споменути само најинтересантније и најлепше у појединим групама, јер на овој изложби има до осам стотина изложених слика, од којих би само једна трећина могла издржати строжију критику а о осталима не вреди ни говорити.

Најлепши и најдрагоценији украс ове изложбе јесу портрети. Ту ћете наћи проста гра-

ђанина, богата фабриканта, озбиљна научењака, високу аристократију па и саму још неокруњену главу — бугарског кнеза Кобурга. Ту ћете наћи портрете госпођа и госпођица из свију друштвених кругова.

Но пре но што пређем на поједине портрете, ваља да напоменем читаоцу, да у опште постоје две врсте портрета. Прва врста приказује спољашњи вид и моментани израз које личности. Такав нас лик обично изненађује својим натуралистичким појединостима. Французи ту врсту портрета називају „лажном сличношћу“.

Друга врста портрета обично су резултати дубоке штудије самог оригинала. У таквом портрету уметник верно приказује индивидуалност те особе. На лицу карактерише уметник њену унутрашњост — њену душу, Мислим да није потребно ни напомињати, да портрети ове друге врсте стоје на куд и камо већој висини него портрети прве врсте, и уметник-портретиста, који хоће да важи за портретисту првог реда, мора израђивати портрете ове друге врсте.

Портретиста ове друге врсте је и Пољак Кажимир Похвалски, нова звезда на небу бечке уметности, која сјаје особитом светлошћу. Рођен је 1850 у Кракови. Ђак је школе минхенске и паришке. 1890 године на изложби у Минхену прочуо се први пут као добар портретиста, и за своје изложене портрете добио је златну колајну. 1891 године био је награђен на изложби у Бечу и Берлину сребрном и златном колајном. Сада живи у Бечу. Похвалски је изложио четир слике, и то портрет Шелера и Куфнера, портрет кнеза Чарториског и кнеза Штаренберга. Особито је диван портрет кнеза Чарториског. Она глава у пуној светлости, сигурно израђена, показује уметника у сваком погледу. Као и остали велики мајстори у портрету, тако исто и овај великан врло лепо, брижљиво и верно израђује руке појединих особа.

На овој изложби видимо и радове старијих, бечких портретиста L' Allemand'a и Grupenkerl'a, професора на бечкој академији лепих вештина. Од млађих бечких портретиста изложили су радове Темпле, Голц, Визда и Кремер.

Има више портретиста из Немачке, но међу њима најбољи су Мар и Брит. Обојица најпростијим и најприроднијим средствима изводе најлепше умотворе. На њиховим портретима не видите никаквих, сјајних костима, него на први

поглед одмах вам у очи пада карактеристика снимљене особе.

До сада сам спомињао само мушке портрете, а сада ћу да пређем на женска лица. За мене је била најгоднија забава, посматрати — врло дуго посматрати она лица, пуна лепоте, пуна израза, оне мале нежне ручице, налик на руке у олимпијских богиња; посматрати оне црне очи, које се могу наћи само у оној земљи, где цвату мирте и неранце. Поред оног лепог и нежног лица привући ће вас увек те црне, велике очи, и не ћете бити кадри отиснути се тако лако од њих. За те очи нема поређења. Оне дубине и нежности у сјају, оног израза у осећању нема нигде. Кад гледате те очи, одмах вам падне на памет, што веле стари Грци, да су очи душа човекова.

Преда мном стоји лик младе, лепе Талијанке, преда мном је мномирисан цветак са топлога југа, пресађен овамо далеко на север. Њене лепе, црне очи, које крију неизмерну нежност, и црне трепавице допуњава бујна црна коса. Малена усташица одликују се неком чудном свежином и лепотом облика. То вам је ћерка аустријског сликара Еугена Бласа, који се родио године 1843 у селу Албану близу Рима, одакле је и жена му. Село Албано је познато са својих чувених лепотица. Сваке године иду онамо многи сликари да проучавају женске ликове.

Осим тога портрета изложио је још више лепих штудија. Сви његова радови у опште одликују се неком најживошћу у схваћању, природном и истинитом композицијом, милином, љупкошћу и нежношћу у кретању и изразу и лепим, хармоничним колоритом.

Преда мном је и други лик Немице плавојке, опет лепа и нежна лица и врло лепих очију, које говоре само о лепој будућности а не знају још ни за какву прошлост. То је рад сликара Карла Пробста, ђака бечке сликарске академије. Он је израдио више лепих портрета, али опет зато није у портрету прави мајстор него у *genre'u*. У свима његовим ликовима изражен је чист бечки тип, у којем пулзира права бечка крв.

То су за сада још цупољци нежна цвећа, који очекују прве зраке благог и топлог сунца,

да их развије у најлепше и најмирисавије цветиће, које је кадро човека занети, очарати. Па има и овде тако лепа и мирисава цвећа, има неколико портретисаних госпођа из високе аристокрације. Кад погледаш оне очи, онај умилни поглед, одмах те обузимају друге мисли, други осећаји. Кад погледаш онај израз лица, и нехотице ти падају на ум женска лица из романа каког модерног француског романсијера.

Тако погледајте портрет сликара Паперица. На финој наслоњачи седи млада госпођа у црној свиленој хаљини. На пуначку своју руку наслонила своју лепу главу, па тако погледа човека изразитим очима. Испод црне хаљине провирује мала ножица, обувена у црну чарану и црну ципелицу.

Ко је рад да види лепу, елегантну женску ножицу, нека погледа ногу ове госпође.

А ко није разумео говор тих лепих ножица? Некада су биле а заиста су још и сада те ножице врло речите. Први пут кад су стале сигурно на земљу, одмах су и својим атласким ципелицама издавале своје мисли у сто разних кретања. Неком су, ко поред њих прође, говориле: „Мој брајко, иди полако даље, узалуд ти је сва мука и труд, не губи то драгоцено време, ми за тебе не можемо ништа урадити“. Или су каквом ветропиру можда и нехотице довикнуле: „На колена доле, ветропиру, зар не видиш, од кад се већ мучимо, да ти кажемо, да ћемо све за тебе учинити, а ти нас и не разумеш“. И сада оне још увек својим лаким кретањем говоре, па многи их разуме а многи ни најмање не појми њихово лако кретање.

Ако ко хоће да види понеситу, достојанствену и одлучну госпођу, тај нека добро погледа и нека се задуби у поглед оне госпође у црном оделу, коју је насликао портретиста Беневиц Лефен.

Корачајући тако даље по овој галерији слика, наилазим још увек на ликове, који ме занимају својим благим погледом, осмејком лепих усташица, валовитом црном или плавом косом и многим другим дражима и лепотама, али вредно је поред тих лепотица да споменем још и друге радове.

(Свршиће се)

Беч

Павле Лагарџ

АЛФРЕД ДЕ МИСЕ*

(Alfred De Musset)

I

Биографију овога скроз и скроз субјективног пјесника написао је за француску публику његов рођени брат Павле, а за Нијемце познати новелиста Павле Линдау. Први је саставио врло интересантно, а богме кашто и пикантно причање, ну које ће једва коме изгледати непристрано. Линдау је, додуше, марљив, исцрипан, критички објективан биограф, као што су у опште његови земљаци; али је његова књига одвећ тешко јело за обичне желуце. У Италији и у Енглеској је такођер више њих о Де Мисету писало, ама би се српски читалац слабо могао окористити њиховијем радовима. Не с тога, што су ти радови можда рђави, или површни, него с тога, што су састављени за публику, којој је биографска страна, више мање, позната била, па није требало да јој односни писци велику нажњу поклањају. Јер је једно о некијем предметима писати за публику енглеску, француску или талијанску, а друго о истијем стварима писати за публику српску. Што је онамо, више мање, распредено и проучено било, то је у нас често пута . . . *terra incognita*; и с тога, док Енглец, Француз или Талијанац могу да се ограниче на то, да свог писца с једног самог, мање пречишћеног, или можда сасвим новог вида проуче, дотле је Србину потребно да започиње све *ab ovo*. Чег ради, ако му се и не ће, он мора да је своме субјекту уједно и критичар и биограф. Према томе, да му посао не би испао каква неспретна компликација по туђијем дјелима (на која мора онет да се донекле обзире) или, у најбољем случају, какво досадно „разглаголствије“, то писац треба да је прожет оним осјећајем мјере, оном проицавовошћу, која пије свакоме у у крви, а без које пије могуће никога

проучити, никога схватити, а најмање правог пјесника. Сјем тога, Србин писац треба да своје писање донекле удеси и према особитом укусу свог рођеног народа; пошто, бадава, неког обзира на специфичну ћуд своје публике треба такођер имати.

Најзад, има неких људи, неких пјесничких природа, у којих се заплетена „психологија“ страном писцу отимље сасвим; или, ако је он донекле и схваћа, а оно не може лако да је схвати, не може с њом да симпатише његова публика. Такав је, изгледа ми, случај и са Де Мисетом. Његова деликатна, нервозна природа, склопљена из прекаљене њежности и дивље страсти, приказује се обичном посматрачу у настраном, по кашто чудноватом виду. Ја бих рекао, да је само пјеснику дато, да прозре у суштину еминентно пјесничке душе, као што је Де Мисетова, те да пропикне у тапчине његове широке парави и згоднијем ријечима испише роман његова живота. Нити је могуће у мало потеза његову погођену слику саздати. Ја се с тога одричем сваке претензије, да о њему овдје напишем критичну студију, или савршену биографију, — тај би потхват у сваком погледу надилазио моје снаге, — него ћу просто да прибљежим неколико карактерних момената из његова живота, и да нацртам угљенчићем његову литерарну физиономију. А то је оно, мени се чини, што је српском читаоцу за сад најпотребније.

II

Пјесник је овај огранак старе племићке породице, која бијаше уписана у „златној књизи“ француског племства, али се при том многи чланови њени одликоваше, и на глас изидоше, и мимо празне грбовске славе. Тако се, примјера ради, пјесников отац бијаше истакао као књижевник,

* Из нештампана рукописа: „Моје симпатије“.

и као такав је, у оном кавгаџиском XVIII вијеку, неколико памфлета издао. Ну, Алфред могаше опет, као и његов савременик Де Вињи, пунијем правом за себе казати:

J'ai mis sur le cimier doré du gentilhomme
Une plume de fer qui n'est pas sans beauté.
J'ai fait illustre un nom qu'on m'a transmis sans gloire.
Qu'il soit ancien, qu'importe? il n'aura de mémoire
Que du jour où mon front l'a porté.

Рођен 1810-те године у Паризу, прије него ће се одати „стихотворству“, остаде момак за дуго у двоумици, штоно талијанац вели, којем свецу да се завјетује. За неко се вријеме одаде учењу права и лекариства, али му се прво учини до зла бога сухопарно, а с другијем га за павијек омрази практично изучавање анатомије. Природна наклоност ка цртању наведе га скоро да се ода сликарству, и помоћу пријатеља израде му родитељи да га чувени Деларош прими у своју радионицу као питомца. Његови тад становаху на сеоском добру код Париза, те би се млади Алфред сваког у бога јутра у град спуштао, а тек у вече на село враћао. Да би га вријеме прошло, пошаше увијек са собом по једну књигу. Једно вече донесе собом пјесме Шенијеове. Тај је даи имао одлучна утицаја на његову будућност. Очарап сјетнијем стиховима несрећног барда велике Револуције, занесе се момче тако у читању, да је све до мркле ноћи на друму одастао, и само га помрчина нагна да прекине читање. Вративши се кући, написа Алфред своју прву пјесму.

III

Мало времена затим приказа га један пријатељ задрузи младијех књижевника и умјетника, што се баш тада бијаше склопила, да утире пут покрету романтичком, а у којој се бјеше сјатио цвијет савремене интелигенције: Балзак, Виктор Хуго, Сент-Бев, Готије, Де Вињи и још двадесет њих. У тој се згодној средини његове дотле сталожене пјесничке својине као по чуду разбудиле, и скоро угледаше свијета чувене *Contes d'Espagne et d'Italie*.

У оно ватрено доба, кад се псеудо-класичари најжешће погањашу са романтичарима, појави се та књига међу завађену омладину као усјјана бомба, што

пукне па се распрене. Французи назријеше у пјеснику новог барда, који не бијаше ни класичан, ни романтичан, ама пјеваше из пунијех груди, извијајући сасвим пове, дотле нечувене звуке. Мисли му не бијашу свуда пове, ни једнако пробране; ама он знађаше да их заодјене отмјеним, привлачним рухом, зачињајући их необичним досјеткама и живописним арабескама.

Ствар дотле нечувена — пјесник имађаше срца да у везаном слогу чак и вицева прави, а богме кашто и да се усвојеним моралним законима руга. Његов стил бијаше право огледало усколебане му душе. Ма да му често на устима лебдијаше горки осмијех сумње, у срцу његову буктијаше опет пламен младеначког одушевљења и безграничне паде. Муза његова, вјерни тумач душевног расположења тадашње омладине, бијаше забацила обућу грчкијех богиња, назула ципеле са ројтама и стала несташно играти, подижући голом руком ускицјелу чашу шампањца.

Пјесник бјеше млад, лијен, плав као херувим; тијело му бијаше мекано и витко, као у какве жепице; љубљаше у велике луксус, веселе гозбе и богате хаљине; у спољашњем држању бјеше отмен, као какав витез средњег вијека. Његова љута рана бијаше пусто сиромаштво, те би се из петнијех жила упињао, да ту недаћу прикрије. Ноћу сањаше само о раскошном богатству, о замцима и снахилуцима, о сјајнијем екипажама, о цвијећу и убавијем женскињама.

Најзад му се срећа поче осмијехивати, и ако из далека: жене га стадоше мазити. Настањен у очинском дому, бијаше себи изабрао двије овеће собе, наиме ложницу, и красан, вјештачки намјештен салон, који му уједно служаше и за радионицу. У том би салону гдјегод чајао по неколико мјесеца, штедећи и пјесме пјевајући. За тим би наједаред бануо у свијет, живио некоје вријеме као газда, трошећи немилице у одијела, у гозбе, пушећи најфиније цигаре и удварајући се најљешним госпођама; па кад би тако разасуо до пошљедњег повчића, а он би душу у се, па опет у своју самоћу.

IV.

Тај је живот трајао три, или четири године дана. У то доба пониконше некоје између најљепших његових младеначких пјесама. Испрва би их штампао у часопису *Revue des Deux Mondes*, па онда сабирао у посебне књиге. Бјеше то за њ доба младеначке бујности и дивљих полета, кад је пјесник јездио на крилима своје фантазије и себе најсрећнијим сматрао, кад могаше да поташне по врату несташна ждријенца, јал' поглади снјежне груди својој убавој јараници:

Oh! dans cette saison de verdure et de force,
Où la chaude jeunesse, arbre à la rude écorce,
Couvre tout de son ombre, horizon et chemin,
Heureux, heureux celui qui frappe de la main
Le cou d'un étalon rétif, ou qui caresse
Les seins étincelants d'une folle maîtresse!

Из његова су пера тада врцале најсмјелије фантазије; физична природа, као год и душа човјекова, третила је и струјила у његовијем стиховима, као што трепте и струје људска уда у сликама Тицијановим. Описи бијаху по кашто сурови, ама ту суровост извињаваше страст, које бијаху чеда; његов веризам не бјеше узајмљено рухо, пука имитација еротичних барда из старине, или разблужених пјесника XVIII вијека, у чијим би строфама била безочна постала и сама богиња стида. Не, он не бијаше смишљено безобзиран, ама пјеваше под утицајем младеначког жара; а кад је човјек у ватри, треба му много којешта опростити.

Опростити! Па збиља зар? Као да баш требају опрштења ови красни младеначки стихови, којима Умјетност застире чаровним велом скулпторну нагост, замјењујући тако одсутну Стидљивост:

Tout était endormi:

La lune se levait; sa lueur souple et molle,
Glissant aux tréfles gris de l'ogive espagnole,
Sur les pâles velours et le marbre changeant
Mélait aux flammes d'or ses longs rayons d'argent.
Si bien que, dans le coin le plus noir de la chambre,
Sur un lit incrusté de bois de rose et d'ambre,
En y regardant bien, frère, vous auriez pu,

Dans l'ombre transparente, entrevoir un pied nu.
..... N'allez pas, frère, vous en surprendre,
La dame dont ici j'ai dessein de parler
Était de ces beautés qu'on ne peut égaler:
Sourcils noirs, blanches mains, et pour la petitesse
De ses pieds, elle était Andalouse et comtesse.

Cependant, les rideaux, autour d'elle tremblant,
La laissaient voir pâmée aux bras de son galant;
Oeil humide, bras morts, tout respirait en elle
Les langueurs de l'amour, et la rendait plus belle.
Sa tête avec ses seins roulait dans ses cheveux;
Pendant que sur son corps, mille traces de feux,
Que sa joue empourprée, et ses lèvres arides,
Qui se pressaient encor, comme en des baisers vides,
Et son coeur gros d'amour, plus fatigué qu'éteint,
Tout d'une folle nuit vous eût rendu certain.

У осталом земљиште бијаше у тај мах врло подесно за сличну појезију. Романтична школа стијенцаше све то већма симпатију подијељене публике, и њени органи дигаше у звијезде младог пјесника, који се скоро прослави и постаде признатијем љубимцем њежнога спола. Подстакнут добријем успјехом, одважи се момак и постаде још смјелији, црпећи издашном руком из своје богате фантазије. По некад би навлаш занемаривао форму, те остављао недотјеране своје најљепше саставке. Богат замишљајем, наслађиваше се када тиме, што ће му неки сликови изгледати сиромашни.

Међу тијем појезија његова не бијаше још пошљедњу ријеч казала; пјесник не бијаше још нашао срце, које би сложено са његовим било. Немирац, нестриљив, уздисаше непрестано за идејалом, који се не ће моћи никад остварити, за љубављу, какве није можда никад било. Брат му пришовиједа, како би се ноћу, без невоље, из постеље дизао, и бос по соби шетао, жалећи се на своју умисљену недаћу. У самој ствари, младоме сањалу требаше женица весела, па опет сјетна; поносита, па опет чедна; требаше му женица, која би уједно личила ронкињи и крајици; тајанствени цвијетак, који би с једне стране подсећао на краву ружу, а с друге на умислну љубичицу.

(Свршиће се)

Марно Цар

АНСЕЛМО БАНДУРИ ДУБРОВЧАНИН

(Свршетак)

стављајући стручњацима да оцијене вриједност осталијех дјела Анселмовијех, проговорићу овдје нешто о дјелу, које је за нас Србе од знатне вриједности, а то су његове „Animadversiones in Constantini Porphirogeniti ll. de thematibus et de administrando imperio“. За нас је најзнатнији онај дио овога коментара, који ради о оном дијелу Константинова дјела „De administrando imperio“, у којем Константин говори о Србима и Хрватима. Већ у почетку каже: „librum vero de administrando imperio, qui, quod multa obtineat aliis historicis ac geographis vel ignota vel ab iis silentio praetermissa, difficillimus intellectu videtur, quo potuimus modo illustrare conati sumus, praesertim ea quae de Dalmatia scribit“. За нас је штета, што у Константиновијем дјелима, која су прештампана у Бону, није овај коментар потпуно прештампан, а Бандуријево је дјело „Imperium orientale“ ријетко.

У својем коментару тумачи неке ријечи код Константина, тако н. пр. ἀποκρισιόριος (од тога *поклисар* у Дубровчана), ζαχναх (за-кон) итд. (Исп. р. 303, 307, 309, 311, 348, 349, 351, 356).

На стр. 273—275 говори уопћено о дјелима Константиновијем, те их хвали. На неколико мјеста поправља ријечи Константине. Тако на пр. поправља Константина, гдје каже, да је Далмација „Italiae regio“ (р. 300). Вели да се вара Порфирогенит кад каже, да „Ragani“ значи у словенском језику „non baptizati“. Каже да то није словенска ријеч, јер је употребљавају хришћански писци прије него што се знало за словенско име (longe ante Slavorum auditum nomen, р. 337). Каже да цар Дукљанин није саградио Дукље и да није по њему названа: non igitur huic urbi nomen Diocleotianus dedit, sed potius ille ab ea nomen accepit, quod in ea natus est, et a matre Dioclea pariter appellata, ut scribit Sex. Aurelius Victor... (р. 356. Исп. још р. 285, 297).

Он одбија речи М. Орбина, да је Словена било у Илирику прије (познате) сеобе.

Одбија и тобожње свједочанство св. Јеронима, јер се код њега мисли језик латински (а не словенски). Каже да у дјелима Блаженога Јеронима нигдје није нашао ни трага словенском језику, а да га је знао, био би га употребио у тумачењу св. писма, итд.; а гдје Блажени Јероним спомиње „patrium sermonem“ или „nostratum linguam“, сваки научник зна да ту треба разумијевати латински језик, итд. (р. 336, 366). Згодно каже (р. 336): neque audiendi sunt, qui de linguis et earum originibus scripserunt: opera quippe illa nugis plena esse comperio.

Познато је, колико су патезали наши стари, да докажу, да се лађа, на којој се вожаше св. Павао, насадила код острва Мљета (код Рата) а не код Малте, али Бандури као праведан судија каже (р. 366): sed num illud Pauli naufragium acciderit prope Melitam insulam maris Adriatici an vero prope Melitam maris Africi insulam, non facile ex Actibus Apostolorum cognosci potest; et meo quidem indicio quaestio illa insolubilis videtur.

Гдје је Анселмо у тумачењу погријешно, нијесу те погрјешке за оно вријеме знатне. Тако н. пр. нема право кад каже, да је *Дубровник* добио име од ријечи „дуброва“ (Дубровник = дубр-ов-ник, дубр = дуб, храст) (р. 342). Тако нема право кад вели (р. 348), да је Βαγιβαρεία (= Бајиварија, Баварска) грчки покварена ријеч и да је = Babie Gore. Овдје се можда држао и Лучића, који исто тако тумачи, како је познато. Иначе је непоуздане ствари опрезно тумачио те додавао „fortassis“ [исп. р. 350: Ραστόζα (= Расток), Δαλέν].

На више мјеста с поносом спомиње слободу дубровачку. Тако н. пр. пише (р. 337, cf. р. 336): verum urbs Ragusina nunquam Romano imperio paruit, sed ab ipsa sui origine semper libera suis legibus regebatur; quod quidem facile cognosci potest ex ipso Porphyrogenito. За тим каже (р. 340): satis illustre est hoc Porphyrogeniti testimonium ad urbis Ragusinae, patriae meae, antiquitatem comprobendam; quippe nono se-

culo, Basilio Macedone imperante. Slavorum principum auxiliares copias ad Barium urbem recuperandam in Apuliam nostrates propriis navibus transportarunt, ut Porphyrogenitus adnotat; итд. На другом мјесту каже (р. 350): at non longe post Porphyrogeniti tempora Ragusina res publica a Serviae principibus terras et insulas obtinens *territorium terra marique dilatavit*, ut scribit Jac. Lucicari in Annalibus Ragusinis.

Том се слободом поносили и други Срби.¹

Свакако је знатно, што је наш научник мислио о најстаријем насељу нашега народа у Далмацији. Тако се н. пр. из његовијех ријечи (р. 350) — hic describit Porphyrogenitus regionem Croatorum, qui in Dalmatiae occidentali parte, tam maritima quam mediterranea, sedem fixere et regioni illi Croatiae sive Hruatiae cognomen dederunt, quod etiamnum in parte retinent. hos autem veros terminos Croatiae fuisse ostendit Lucius l. 2. — види, да је држао за јужну границу хрватском у насељу доњу Цетину. Уз Порфирогенитове ријечи: οἱ δὲ οὖν ἐκείσε οἰκοῦντες Ζαχλοῦμοι Σέρβοι τυγχάνουσι (а садашњи су тамошњи становници, Захумљани, управо Срби) додаје он ову би-

¹ Тако на пр. пише 1767 год. Сава Петровић, владика црногорски, дубровачкој републици: „Пресвјетла и достојна господо, господо племенита, наше комшине и пријатели мили.“ У писму каже: „и драго намъ е владане ваше, кои се ви поце од нашега сербекога незика находите, кои заповиједате“ (Архив III 133). Год. 1775 пише вети Сава Петровић, владика црногорски, дубровачком кнезу и сенату: „Преведри принципе, пресвјетла і преувашиена і сваке части і стиме достона господо и васъ преведри сенате дубровачки. Мои премили і прегрлени пријатели: жудим ви од господина бога милости здравља: і на свакога вашег неприятелиа и противника славне викторие и побѣде.“ У писму им каже: „Ваша славна република зна, да е све господетво і слава сербека пала: и нишо ніе остало до васъ како еданъ цвѣтъ на васъ свиезъ: шо ице може се сербека земля е вама похвалити; зато я имаюћи у васъ узданицу исто [занета. Вуков рјечник. В. Ђ.] како у родъ сербеки, надам се да ћу имать од васъ помоћ . . .“ (Архив III 136).

љешку (р. 355): quomodo Serbli Zachlumorum terram occupaverint, pluribus capite praecedenti narrat scriptor noster (како су Србљи населили² Захумље, о том више приповиједа наш писац у пређашњој глави). Уз Константинове ријечи: τὸ δὲ Καννάλῃ ἐρμηνεύεται τῆ τῶν Σκλάβων διαλέκτω ἀμείλιχ [а Конавли значе у словенском језику коловоз (колни пут)] додаје он ову биљешку (р. 356): Canale seu Canalis sub dominio rei publicae Ragusinae, olim ager Epidaurius neque Canale seu Canalis regio illa dicta est, ut putat hic Porphyrogenitus, quod Canale *Serblorum idiomate* viam plaustris significet: nam, inquit ille, propter loci planitiem servitutes omnes plaustris praestant и т. д. Константи каже, да Конавли значе „у словенском језику“ (τῆ τῶν Σκλάβων διαλέκτω) коловоз, а Бандури каже: није онај крај добио име Конавли како овдје мисли Порфирогенит, што Конавли значе „у српском језику“ (*Serblorum idiomate*) коловоз (колни пут). Бандурију је овдје „τῶν Σκλάβων“ исто што и „Serblorum“ те он прву ријеч или преводи овом другом или је њоме поправља. Исп. Ј. Лукаревића Annal. (1605) р. 144. (1790) р. 240.

У својем коментару каже Анселмо (Animadv. ed. Paris. р 81): Quae omnia, cum plus otii nactus fuero, vel fortassis cum res patriae meae scriptis illustrabo, ad trutinam revocabo. И ако се жеља Анселмова, да напише дубровачку историју, није извршила, ми га опет можемо за његов коментар, у којем има и неколико прилога за историју српскога народа, бројити међу своје историчаре.

Нека нас потиче на рад успомена на славнога нашега научника А. Бандурија, који је већ у оно вријеме умно цијенити изворе критичношћу нашега времена.

Слава му!

² Погрјешка би била, кад би се рекло *освојили*, јер Константин у пређашњој глави говори о насељивању.

В. Ћерућ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ

Ф. М. Истомин. Краткиј очерк дѣятельности С.-Петербургскаго славянскаго благотв. общества за

25 лѣтъ его существованія 1868—1893 гг. Составиль по порученію Совѣта дѣйствительный членъ Общества — С. Петербургъ Типографія В. В. Комарова, Невскій

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

№ 116 — 138. 1893. стр. 80. — Овај кратки извештај о двадесетној годишњини петроградског благотворног слов. друштва даје потпуну слику о раду тога друштва. На тога извештаја видимо, ко је све умно и материјално попомогао то друштво у његову племенитом емеру. Видимо, да је ово друштво од свога постанка г. 1838 до данас имало два главна периода своје двадесетпетгодишње историје: први 1868—1877, а други 1877—1893. Председници тога друштва у почетку беху наизменице В. П. Ламански, А. В. Иванички, И. Т. Золотарев, А. Т. Гилфердинг, М. П. Полодин; а 26 јан. 1869 би изабран за првог сталног председника друштва г. А. Т. Гилфердинг. Месеца маја 1877 доби друштво нов устав и нову управу са кн. А. П. Васиљчиковим на челу. На разне просветне сврхе издало је друштво за ових двадесет и пет година до два и по милијона рубаља (до пет мил. фор.) од прискрбљених за то време три милијона рубаља. Ко хоће да се упозна ближе овим друштвом, ваља ову књижицу да прочита.

В.-Пешта

А. П.

Племенита Ружица. Прича за васпитаче и васпитанике. Писао Дим. Јосић. Београд. 1893, штампано у државној штампарији краљевине Србије, накладам књижаре Вединира Валожића. 8-а. стр. 165. — Приповетку Немца Христофа Шмита, којој је натпис „Rosa von Tappenburg“ вешто је за српску децу превео познати деџи пријатељ Димитрије Јосић а Валожићи су Јосићеву поербу издали у укусну издању са пет слика. Сећајући се, како сам као дете у слатк читао „Котарчицу цвећа“ истога Шмита у Јосићевој поерби а исто тако и Хофманову поучну причу „Ко грешн, роб је у греху“, коју је такође Јосић за српску децу лено удесио, нисам ни за час посумњао, да ће и у „Ружици од Јелашника“ Јосић мио дар дати нашој деци. Он је педагог од заната те разуме, како ваља причати деци. С тога њему и не замерам, што ради онако, како то издавачима и преводиоцима књига за децу препоручује „Књижевна смотра“ у свом 3 броју од прошле године, што наиме „онде где се не ради о повесним особама или истинитим догађајима такво приповедање преноси на наше људе, у наше крајеве, макар и измишљене“. Увиђам, да се онда, кад се таква посла лати вешт и обзирач педагог, као што је Димитрије Јосић, „догађај примакне ближе душевном обзору детета, постане му средњијим и разумивијим те одлучише делује на његов ум и на његово срце“. Понављам: ако се таква посла лати вешт и обзирач педагог. „Књижевна смотра“ то тврди и без ове каутеле. Безусловно се с њоме не могу сложити. Ако је њен приказивач с пажњом прочитао Хофманова „Zigeunerfriedl“а у поерби по што по то — а њега онде с хвалом спомиње — морао се зацело спотаћи о многи галиматијас, који је изазвао ле тим, што је „приповиједање сасвим пренесено на наше људе“. Заборавио је канда приказивач „Књижевне смотре“ на оно старо Duo quim faciunt idem non est idem. Васпитач Јосић поербљује свесно и с планом, васпитаник пак, поербилац Хофманова „Zigeunerfriedl“а, кубури и испртљи, шта ће и како ће с грофицама и с бароницама. Јосићу нека је у име српске деце хвала на труду! „Племенита Ружица“ биће малишана без сумње, што рекао наш свет, душни послатица.

Г.

Какав господар, такав и слуга. Приповетка за децу

од *Фране Хофмана*. Превео *Аца*. У Новом Саду. Издање и штампа А. Пајевића 1893. Цена 25 новч. 8-а, стр. 87. — Предмет приче овој узет је из времена Француске, што рекли Хрвати, страховладе после смрти Луја XVI и има свезе са судбином малог Луја Капета, о коме је Хофман у другој приповести, којој је натпис „Ein Königssohn“, деци приповедао пре но што је написао приповетку с горњим натписом. У овој је приповести у барону Винролу изнесен узор верна и пожртвовна поданика, у старом пак Јакову узор истог таког слуге а догађаји су исприповедани занимљиво те ће и нехотице узети пажњу мале Српчади. Преводиоцев језик није до душе прве врсте, али је недогадно далеко одмакао од језика, којим је године 1855 Српчићима био исприповедан Хофманов „Божих“. Једва да ће деца и опазити, да би се могло читије српски причати но што прича тај „Аца“. Књига се може препоручити.

Г.

Спољашњи сјај и доброта срца. Приповетка *Фране Хофмана*. С немачког превела *Даница Бандић-Телецкова*, учитељица у Новом саду, издање и штампа А. Пајевића 1893. Цена 40 новч. 8-а стр. 128. — Терка неумрлог српског уметника Лазе Телечког, учитељица у Великој Кикинди, обезбала је српску децу на искрену захвалност тиме, што им је лену, веома поучну причу Хофманову с горњим натписом превела и исприповедила је чистим језиком српским, јасно и разумљиво. Није се истина владала по рецепту приказивача у „Књижевној смотри“, оставила је ствар у јужној Француској, јунаци су остали Артур и Леон, но простота и једноставност српскога причања учиниће те српска деца не ће прбити усана, кад ушчитају ову приповетку. Млада Бандићка би могла српској деци дати и више овако лепе забаве и поуке, а уверени смо, да би јој Пајевић у том био и даље на руци.

Г.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— Војислав М. Рашић, сада правник у Паризу, јавља, да је научио да штампа своје друго јавно предавање под натписом „Грчки уставак 1821 године“. Прво Рашићево предавање под натписом „Клефте и Сулијоте“ изашло је лане (в. „Стражилово“ 1892, бр. 13, стр. 205). Ово друго предавање изаћи ће до краја месеца августа, ланеће преко десет штампаних табака а стојаће 75 новчића, Преплату ваља слати Анти Боди, председнику трговачког суда у Београду.

— У задарском „Српском Гласу“ читамо, да је у 8 броју француске „Nouvelle Revue Internationale“ од ове године изашла студија нашега Марка Цара „Un barde monténégrin“. Реч је у тој студији о песнику „Горскога Вилења“ Петру Петровићу Његушу.

— „Јавор“ у свом 9 броју допуњује белешку о делима, која се код Академије натечу о Мариновићеву награду, јављајући да је „Кант нашега доба“ роман Л. Комарчића.

— Извештај о српској великој гимназији у Новом Саду за школску годину 189¹/₂ донесе на првом месту из пера управитеља Васе Нушибрка расправу „Како се мери и како би се могло мерити време и круг“.

— Програм српске велике гимназије Карловачке за школску годину 1892/93 има расправу проф. Стевана Поповића: „Страна тела у минералима и њихова важност.“

— У извештају о српској вишој девојачкој школи у Панчеву за школску годину 189²/₃ има чланак катихете Обрада Давидовића: „Религиозно-морално васпитање у школи и на дому“.

— Извештај о српској вишој девојачкој школи у Новом Саду на крају школске године 189²/₃ доноси чланак професора Панте Јовановића: „Право и лажно васпитање“.

— Из нашег је листа у засебну књигу прештампан Сиглетијин „А тронкересб“ у преводу Благоја Вранчића.

— „Коло младих Срба“ у Будимпешти издало је извештај о свом раду школске године 189²/₃. Нас се тиче само књижевни рад тога друштва те, по извештају, јављамо, да је на седамнаест седница, које је дружина имала прошле школске године, било пет предавања и осим тога су чланови приказали своје белетристичке радове, већином преводе. Предавали су: Лазар Грујић о теми „Шта је наш задатак?“ и „о трагичном моменту у животу средњовековне српске царевице“, Лазар Ненадовић „о енергији у човека“, др. Ђорђе Пејчић „о недостатку рада и развитака српске интелигенције, Ђорђе Поповић Муњатовић о томе „како бројно пропадамо“ и Бранислав Станојевић „о животу и раду Јована Бошковића“. Нека од ових предавања су и штампана, и то у подлиску „Браника“. Оригинални белетристички радови су: жалосна игра „Лјла и Милица“ од Јована Живојновића и неколико мањих песама од истога. Преводи су: „Вампирско коло“ Хајриха Хајна, „Лепа Јелена“ Михаља Верен-мртије, „Своме пријатељу“ Буле Варге, све троје превео Јован Живојновић; „Борис Годунов“, драма Александар Пушкина, превео Александар Писаревић, „Црна жена“, приповетка Калмана Миксата, превео Ђура Димовић.

— Како „Dubrovnik“ јавља, најпаша је свентеник Павле Павлић на белешку, из које се види, да Гундулић није сахрањен у цркви Доминиковаца, где му је године 1888 подигнут споменик, него у цркви Мале Браће. Белешка гласи од речи до речи: Folio 15. Libr. Mort. N. 274. Adi 10 Xbre 1638. Sig.r Gio: Francesco di Gondola mori di Febre stete amalato gni 14 d' età d' anni 42 incirea hebbe tutti i sacramenti. Fu sepolto a S.to Fran.co T. Grande. P. D. Stefano di Luca.

— Трићански „Словански Свет“ велича у 12 броју заслуга апостола словенске узajмности Јана Колара.

— Покојни Тениен не ће имати наследника. Гледетон је још зиме јавно парламенту, да никога не ће препоручити краљици да буде рођта laureatus.

— Из Волоње јављају бечкој „Neue Freie Presse“, да је не давно приликом излета у Фијоренцију умрла Малвина Огоновска, која је у свенаучишту у Волоњи заступала место лектора словенских језика. Огоновска је била родом из руско-пољске провинције Вилне а родила се године 1843. О школским феријама била је сурадница на делу о историји Пољске, које је министар Коренти оставио недорвршено, а осим тога је и сама написала дело о пољској књижевности, које су пријатељи и земљаци покојничини ради сад да издаду.

САДРЖАЈ: Песништво: У драгиној градини. Јесења елегја. Драшко. Мрки Вук. — Уметност: Са сликарске изложбе у Бечу. — Књижевност: Алфред Де Мисе. Анселмо Бандури Дубровчанин. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Белешке о уметности. Читуља. Смесице.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожина у Београду.

— У 39 св. Петерманових „Geogr. Mitteilungen“ у „Literaturbericht“-у под бр. 460 оцењена је књига К. Hassert-a: Reise durch Montenegro nebst Bemerkungen über Land und Leute. 235. стр. Mit 30 Abbildungen nach den Aufnahmen des Verfassers u. 1 Karte. Wien, A. Hartleben, 1893. — Оцењивач W. Götz хвали овај посао. Писац је прокрстарио земљу у свима правцима и показао је да има пажљиво око за географске профиле и њихову одећу, за воде, камење и тло а такође и за људске станове и становнике. Обобито је много светлости бачено на Дурмитор, горњу Морачу, Колашин на Тари и Ком. Показао је да је Дурмитор висок 2577 м. О Црногорцима веома лепо говори а куди турске чиновнике, који су му сметали у испитивању.

БЕЛЕШКЕ О УМЕТНОСТИ

— Сметанину „Продану Невесту“ давали су пре десетак дана и у Берлину у позоришту unter den Linden. Ентузијастично су је примили. За сваким су бројем бурно тапшали, финале првога чина морао се поновити. Веле да у Берлину већ давно није било таква позоришна успеха.

ЧИТУЉА

У Будимпешти је 21 о. м. у 72 години свога живота умро Александар Стојачковић, министарски саветник у миру, који је за млађих година радио и на књижевном пољу, пишући већином историјске и политичке расправе и то на српском, немачком и мађарском језику. У засебним књигама изашле су ове Стојачковићеве расправе: Историја источно-славенског богослуженија и кирилског слова код Славена западне цркве (Нови сад, 1847); Черте живота народа србеког у унгарским областима, од времена кад су Мађари у ове дошли па до славног доба воскресенија войводине Србије, или од г. 895 до 1848. (Беч, 1849); Über die staatsrechtlichen Verhältnisse der Serben in der Wojwodina und überhaupt in den Ländern der ungarischen Krone (Теминшвар, 1860); A magyarországi gör. kel. szerb egyház önkormányzatáról (Будимпешта, 1886).

СМЕСИЦЕ.

(Толстој) Berliner Tageblatt нема друга посла него доказује, како је Толстој немачкога порекла. У директној линији Лав је у петој генерацији потомак Петра Андрејевића Толстоја, који је године 1718 у Нануљу на своју лађу домаћио Алекија, сина Петра Великог, преваривши га да је у оца његова израдио да му све опрости, те га онда издао цару. За то је тај Петар Андрејевић Толстој добио грофовску титулу. На сад преци тога Петра Андрејевића — каже Berliner Tageblatt — из Немачке су, потомци некога Индриса, који је године 1353 са два сина и 3000 чељади дошао у Чернигов. Један је од њих, вели, био дебео те су га прозвали Толстој, т.ј. Дебели. Други опет веле да је један од праотаца дошао из Холандике а онде да се звао „Дук“ те би Толстој био само превод тога имена.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS